

Світлана Олександрівна КУШНІР

кандидат економічних наук,
доцент,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування,
Запорізький національний університет
E-mail: SvetlanaAK@ukr.net

Олександра Віталіївна ГАРКУША

Запорізький національний університет
E-mail: saschunya1996@mail.ru

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ БАНКІВСЬКОГО ТА ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУВАННЯ
ПІДПРИЄМСТВ АПК В УКРАЇНІ**

Кушнір, С. О. Сучасні тенденції банківського та державного кредитування підприємств АПК в Україні [Текст] / Світлана Олександрівна Кушнір, Олександра Віталіївна Гаркуша // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 4. – С. 72-80. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Стаття присвячена визначенню сучасних тенденцій кредитування підприємств агропромислового комплексу України. Виявлено та проаналізовано основні проблеми мобілізації кредитних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами. Вивчено динаміку залучення вітчизняними агропромисловими підприємствами пільгових кредитів. Виявлено та досліджено основні напрямки залучення та використання кредитних ресурсів українськими агропідприємствами. Проаналізовано спеціальні та найбільш прогресивні пропозиції від банків та сучасні умови кредитування для вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Систематизовано фактори, які підтверджують необхідність державного втручання в цей сегмент національної економіки. Висвітлено основні засади надання банківськими установами позикових коштів для агропромислового комплексу.

Досліджено загальні умови системи пільгового кредитування сільськогосподарських підприємств та результати впровадження цього методу для української економіки. Опрацьовано досвід провідних європейських країн у сфері банківського кредитування підприємств аграрної сфери. Обґрунтовано необхідність державного кредитування аграрного комплексу України шляхом створення спеціалізованого центрального банку із пільговими умовами кредитування для обслуговування підприємств сільськогосподарського спрямування.

Ключові слова: банківський кредит; агропромислове підприємство; пільгове кредитування; державна фінансова підтримка; кредитний портфель; державний банк.

Svitlana Oleksandrivna KUSHNIR

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Finance, Banking and Insurance,
Zaporizhzhya National University
E-mail: SvetlanaAK@ukr.net

Oleksandra Vitaliyivna HARKUSHA

Zaporizhzhya National University
E-mail: saschunya1996@mail.ru

CURRENT TRENDS OF BANK AND STATE CREDITING OF AGROINDUSTRIAL ENTERPRISES IN UKRAINE

Abstract

The article is devoted to defining current crediting trends of enterprises of agricultural complex of Ukraine. The major problems of mobilization of credit resources by agricultural enterprises are detected and analysed. Dynamics of domestic soft loans involvement by agricultural enterprises is analysed. The main directions of attraction and use of credit resources by Ukrainian agroindustrial enterprises are discovered and investigated. Special and the most progressive banks offers and current credit conditions for domestic agricultural enterprises are analysed. Factors which confirm the need for state intervention in this segment of the national economy are systematized. The basic principles of borrowings to agriculture by banking institutions are defined.

The general conditions of the system of preferential crediting of agricultural enterprises have been determined. The results of the implementation of this method for the Ukrainian economy have been studied. The experience of leading European countries in the field of bank crediting of the agricultural sector has been investigated and analysed. The necessity of state crediting the agrarian sector of Ukraine through establishment of the Central Bank of the franchisee loans to service enterprises of agricultural type has been grounded.

Keywords: bank loans; agroindustrial enterprise; soft loans; state financial support; credit portfolio; State Bank.

JEL classification: G21, Q14

Вступ

Однією з передумов активного розвитку національного господарства є тенденція до ефективного розвитку підприємництва саме в агропромисловому комплексі України. Саме кредитні ресурси банківського сектору як основне джерело забезпечення фінансовими ресурсами підприємницької діяльності сьогодні відіграють важливу роль у стимулюванні економічного зростання національної економіки [1].

Мета статті

Хоча кредитні кошти й залишаються безальтернативним джерелом фінансування, на жаль, незадовільне фінансове становище багатьох сільськогосподарських підприємств; відсутність ліквідної застави для забезпечення банківського кредиту; брак позитивної кредитної історії значно ускладнюють або взагалі унеможливають отримання кредитів у банківських установах, особливо на

довготривалий строк [2]. Тому метою дослідження є аналіз сучасного стану забезпечення підприємств аграрної сфери банківськими кредитами, виокремлення основних проблем, які перешкоджають ефективному процесу кредитування сільськогосподарських підприємств, а також формуванню пропозицій стосовно покращення цього процесу в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження

Вивченню зазначеного питання присвятили свої праці такі відомі вчені-економісти, як І. Борецько, О. Вовчак, С. Дзюбик, А. Задоя, І. Коваленко, С. Колотуха, А. Криклій, А. Мартенс, О. Мельник, А. Пересада, М. Савлук, С. Реверчук, І. Розпутенко.

Важливість та необхідність кредитування аграрного сектору насамперед пояснюється тим, що складним та невизначеним залишається питання належного технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Вітчизняний АПК технічно оснащений лишена 65 % від необхідної потреби, окрім того, понад 80 % сучасного технічного агропарку вже відпрацювали свій амортизаційний строк, і, як наслідок, щорічно близько 15 % зернового врожаю залишається на полях [3]. Наведені дані яскраво свідчать про значну недосконалість та неефективність технічного оснащення аграрного сектору України, а також про нагальну потребу вітчизняних підприємств у додаткових фінансових ресурсах.

Особливо гостро постають проблеми державної підтримки та фінансового забезпечення пріоритетних напрямів розвитку інноваційної сфери аграрної економіки: енерго- і ресурсозберігальних технологій виробництва, зберігання й переробки сільськогосподарської продукції; інновацій, що сприяють заповненню внутрішнього ринку дешевими і якісними продуктами харчування, ліками вітчизняного виробництва; нововведень, що дають змогу підвищити надійність, ефективність, ремонтпридатність сільськогосподарських машин і механізмів, подовження строків їхньої служби, підвищення продуктивності; екологічних інновацій тощо. Очевидно, що розбудова інноваційної економіки в АПК потребує значних ресурсів, зокрема достатнього обсягу фінансового забезпечення пріоритетних напрямів аграрного виробництва, що неможливо без оптимізації формування та ефективного використання фінансових потоків аграрної сфери [4].

Сьогодні вітчизняні банки можуть запропонувати близько 200 видів різноманітних фінансових продуктів і послуг своїм клієнтам, але найактуальнішим для аграрних підприємств залишається кредитування на довгостроковій основі, оскільки саме інвестиційні кредити можуть вивести ці підприємства з кризового стану, допоможуть здійснити технічне переозброєння аграрного комплексу та зроблять українську продукцію конкурентоспроможною на світовому ринку.

Проблема полягає в тому, що вітчизняні комерційні банки досить негативно ставляться до довгострокового кредитування підприємств агропромислового комплексу.

Банками-лідерами, які активно кредитують сільськогосподарські підприємства, у 2015 році стали:

- «Аваль» (надав близько 32 % від загальної суми кредитів, виданих сільгоспвиробникам),
- «Промінвестбанк» (близько 17 %),
- «ПриватБанк» (близько 8 %),
- «Прокредитбанк».
- «Індекс-банк»

Найбільш фінансово привабливими є галузі агропромислового комплексу, пов'язані з вирощуванням і переробкою рослинницької продукції. Це пов'язано з більш швидким оборотом капіталу і можливістю позичальників погашати заборгованості протягом 8-10 міс. із моменту видачі.

Кредитування сільського господарства потребує формування банками адекватної кредитної політики, яка б виходила зі статусу аграрного сектору і завдяки цьому створювала б пріоритетні умови для його розвитку.

Особливостями агропромислового комплексу, що ускладнюють процес кредитування даного сектору економіки банківськими інститутами, є наступні:

- подовжений цикл виробництва;
- висока потреба у довгостроковому, що є більш ризиковим для банків, кредитуванні;
- специфічність застави (зокрема землі та майна спеціалізованих виробництв);
- сезонність виробництва готової продукції, особливо у рослинництві;
- залежність від впливу погодних чинників, рівня врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин. Також необхідно враховувати, що несприятливі погодні фактори (град, бурі, урагани, повені, зливи, заморозки, засухи, пожежі) можуть призвести до часткової або повної загибелі врожаю та свійських тварин;
- висока кредитомісткість галузі;
- низький рівень управління та кваліфікації персоналу аграрних підприємств.

Взагалі в Україні з 2003 року діє система пільгового кредитування для аграрного сектору, суть котрого полягає у тому, що кредити надаються не безпосередньо виробникам, а банкам, з частковим погашенням кредитних ставок за рахунок коштів державного бюджету [3].

За статистичними даними Національного банку України, станом на 01.12.2015 кредити, надані підприємствам агропромислового комплексу, склали близько 115,5 млрд гривень.

Динаміку залучення вітчизняними агропромисловими підприємствами пільгових кредитів наведено на рис. 1:

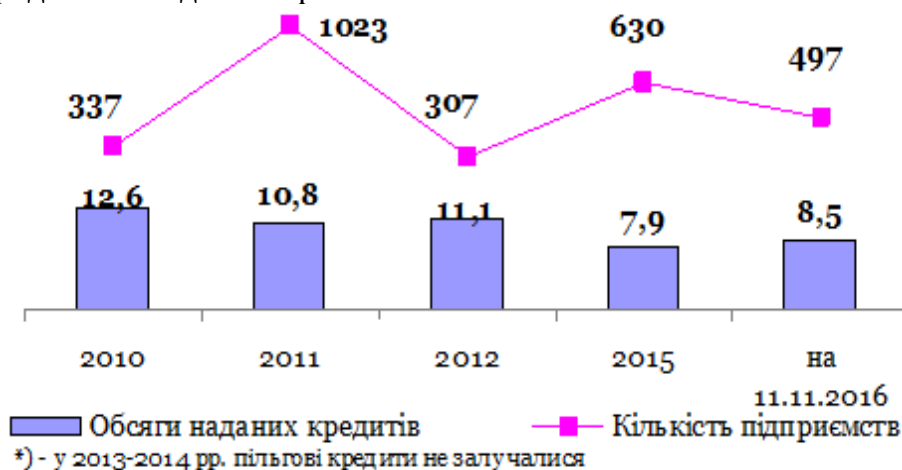

Рис. 1. Динаміка залучення пільгового кредитування підприємствами АПК України у 2010-2016 роках [5]

Загалом програмою державного пільгового кредитування скористалися у 2015 році 630 українських підприємств, а станом на листопад 2016 – 497 [6].

Розглянемо напрями та обсяги використання залучених кредитних ресурсів підприємствами агропромислового комплексу (табл. 1).

Таблиця 1. Напрямки та обсяги використання залучених кредитів сільськогосподарськими підприємствами у 2015 році [5]

Напрямки використання	Обсяг, млрд грн
Витрати у галузі рослинництва	5,2
Витрати у галузі тваринництва	2,3
Закупівля молодняку сільськогосподарських тварин та птиці	0,2829
Інші витрати	0,0489

Найбільшу вагу (66 %) в частині використання залучених кредитів сільськогосподарськими підприємствами України мають підприємства, які займаються рослинництвом, на другому місці – тваринництво (29 %) (рис. 2).

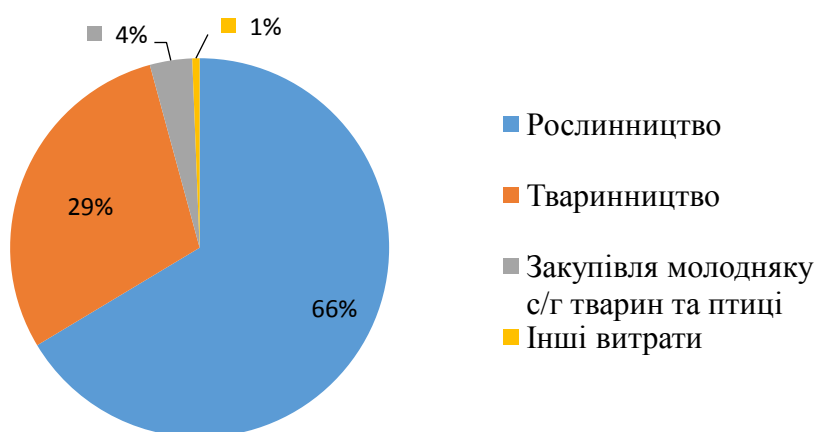

Рис. 2. Напрямки використання залучених кредитних ресурсів підприємствами АПК у 2015 році

У Державному бюджеті України на 2015 рік було передбачено видатки із загального фонду в межах програми підтримки заходів в АПК в обсязі 300 млн грн, які було спрямовано до областей у повному обсязі. Розміри їх використання зображено на рис. 3:

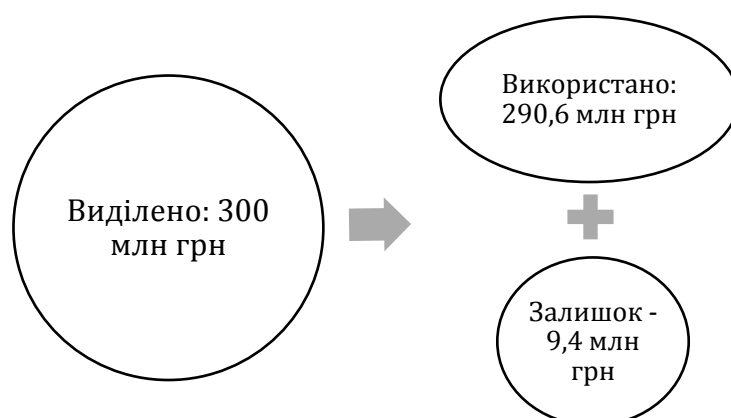

Рис. 3. Обсяг використання фондів державного бюджету, спрямованих на фінансову підтримку АПК у 2015 році

Хоча реалізація фінансування підприємств агропромислового комплексу супроводжується певними труднощами, однак цей напрямок кредитування банківськими установами визнається як один із найбільш перспективних у нашій країні.

Зокрема, на сьогодні основними кредиторами АПК в Україні виступають АТ «Райффайзен Банк Аваль», КБ «ПриватБанк», ПАТ «Державний ощадний банк України, ПАТ «Креді Агріколь Банк»,».

Наразі однією із спеціальних та найбільш прогресивних пропозицій від банків для вітчизняних сільськогосподарських підприємств є процедура вексельного фінансування (з відстрочкою платежу), коли фінансується придбання товарів (наприклад, засобів захисту рослин від шкідників або спеціальних медичних препаратів для свійських тварин) за допомогою авалювання векселів, лізингу, форвардних угод, акредитивних операцій та ін. [6; 7; 8; 9; 10].

При цьому підприємцям надається можливість придбати товари у компанії, яка є партнером банку, на умовах відстрочки платежу, але сплативши при цьому в кілька разів меншу ціну за необхідне кредитування, ніж стандартна ставка за банківським кредитом. Такі пропозиції на сьогодні є в ПУМБ, «Райффайзен Банк Аваль» та у ПАТ «КредіАгріколь» [7; 8].

Водночас з боку держави було б доцільно посилити стимулювання вітчизняних банків до спрощення видачі кредитних ресурсів українським аграрним підприємствам.

Факторами, які підтверджують необхідність державного втручання в цей сегмент національної економіки, є наступні:

- наявність сучасних схем кредитування, зокрема таких, як лізинг і факторинг;
- надходження виручки у надійних іноземних валютах, за умови зростання експорту аграрної продукції;
- розвиток українських агрохолдингів;
- великий потенціал саме цієї галузі в Україні та досить широкі перспективи її розвитку;
- пріоритетність сільськогосподарської галузі на рівні країни та світу (у майбутній перспективі).

Загалом можна спостерігати, що на сьогодні вітчизняний аграрний сектор є досить кредитомісткою галуззю та потребує значних обсягів залучення інвестиційних ресурсів, як українських, так і зарубіжних [7].

Загалом 2015 рік був позначений зростанням загального кредитного портфеля для АПК у вітчизняних банках.

Проаналізувавши програми, які сьогодні пропонують українські банки сільськогосподарським підприємствам, можна зробити висновок, що кредитування здійснюється за кількома схожими напрямками. Це кредитування на поповнення обігових коштів, на реалізацію інвестиційних проектів, лізингові кредити та кредити на придбання сільськогосподарської техніки. Переважно ці кредитні програми видаються при відсотковій ставці в 20 % -30 % річних, що зовсім не вигідно для вітчизняних підприємців. Водночас провідні банки, такі, як «КредіАгріколь Банк», «Приватбанк», «Укрексімбанк», останнім часом стали пропонувати аграріям індивідуальні кредитні програми, зі зміненими умовами щодо величини заставного майна, графіку погашення відсоткових платежів, розмірів відсоткових ставок та ін.

Проаналізувавши зарубіжний досвід, ми виявили, що у провідних країнах світу відбувається державне кредитування підприємств агропромислового комплексу. Так, наприклад, до країн з найбільшою часткою позикових коштів саме в

сільськогосподарському комплексі належать: Великобританія та Німеччина (50 %), Франція (більше 40 %), Італія та Бельгія (більше 30 %) [3].

Основними методами державного втручання в кредитування агропромислового комплексу є наступні:

- державні кредити,
- пільги з оподаткування,
- фінансова допомога.

Ці важелі державного регулювання спрямовані на максимальний захист вітчизняного товаровиробника та підтримку рівня його конкурентоспроможності на зовнішньому і внутрішньому ринках.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Аналіз вітчизняних умов залучення додаткових фінансових ресурсів аграрних підприємств та доступу їх до зовнішніх джерел фінансування свідчить про нагальну потребу перегляду основ державного регулювання цього сектору економіки та активізації позиції держави.

Необхідність посилення державного регулювання в аграрній сфері зумовлюється значенням сільськогосподарського виробництва в національній економіці нашої країни.

Необхідними заходами щодо відродження вітчизняного сільського господарства та збільшення його частки у міжнародній торгівлі мають бути наступні:

- збільшення обсягів дотацій в агропромисловий комплекс України;
- перегляд умов та критеріїв фінансування та кредитування села;
- зменшення відсоткових ставок по кредитах унаслідок посилення ролі державних банків на ринку банківських послуг.

Модель розбудови вітчизняної кредитної інфраструктури у складі національної економіки повинна містити у собі створення банку, який би займався обслуговуванням винятково аграрної сфери. Створення такого банку може проводитися у вигляді кооперативного банку або Державного аграрного банку, але в будь-якому разі цей сегмент інфраструктури ринку банківських послуг дозволить зосередити всі фінансово-кредитних ресурсів галузі та здійснювати координацію всіх кредитно-фінансових потоків.

Така практика створення єдиного розрахункового центру для аграрного сектору не є новою та була успішно реалізованою у багатьох провідних країнах світу – Бельгії, Нідерландах, Франції та ін.

Такий вузькоспеціалізований банк у нашій країні повинен стати також розробником методичних рекомендацій, інструкцій, єдиних форм пакетів кредитних карток і документів та гарантом створення пільгових умов кредитування для аграрного сектору нашої країни [8].

Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що подальший розвиток фінансово-кредитних відносин у сфері сільського господарства повинен притримуватися принципів ринкової економіки, але з елементами державного управління та регулювання цього сектору економіки.

Список літератури

1. Прокопишак, В. Б. Формування фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств: монографія / В. Б. Прокопишак. – Львів: Ліга-Прес, 2013. – 259 с.
2. Ісаян, А. М. Теоретичні аспекти банківського кредитування підприємств АПК [Електронний ресурс] / А. М. Ісаян // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми

-
- теорії та практики. – 2013. – Вип. 1. – С. 260-268. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2013_1_38.
3. Вовк, В. Я. Кредитування і контроль: навч. посібник [Електронний ресурс] / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072041486/bankivska_sprava/kredituvannya_i_kontrol.
 4. Гришов, В. В. Управління інноваційною діяльністю підприємств аграрної сфери в контексті формування фінансових потоків [Електронний ресурс] / В. В. Гришов, В. В. Лебедева // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія “Фінанси і кредит”. – 2012. – № 2. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/chem_biol/Vsnau/2012_2/9Lebedeva.pdf.
 5. Стан галузей АПК у 2015-2016 році [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики та продовольства України. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/monitoring?nid=19035>.
 6. Стан кредитування АПК у 2015 році [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики та продовольства України. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/17529>.
 7. Кредитування сільськогосподарських корпорацій іншими депозитними корпораціями (банками) [2010–2014 рр.] [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
 8. Новий курс: реформи в Україні (2010–2015). Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
 9. Скрипник, А. Інформаційна складова підвищення ефективності кредитування аграрного сектору / А. Скрипник, О. Ткаченко // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 11. – С. 32–35.
 10. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / [за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка]. – [2-е вид., переробл. і допов.] – К.: ННЦ “ІАЕ”, 2012. – 218с.

References

1. Prokopyshak, V. B. (2013). *Formuvannya finansovoho potentsialu sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv*. L'viv: Liha-Pres.
2. Isayan, A. M. (2013). Teoretychni aspekty bankivsk'oho kredyтування pidpryyemstv APK. *Finansovo-kredytна diyal'nist': problemy teorii ta praktyky*, 1, 260-268. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2013_1_38.
3. Vovk, V. Ya. & Khmelenko, O. V. (n.d.). Kredyтування i kontrol'. Retrieved from: http://pidruchniki.com/1584072041486/bankivska_sprava/kredituvannya_i_kontrol.
4. Hryshov, V. V. & Lebedeva, V. V. (2012). Upravlinnya innovatsiynoyu diyal'nistyu pidpryyemstv ahrarnoyi sfery v konteksti formuvannya finansovykh potokiv. *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Seriya "Finansy i kredyt"*, 2. Retrieved from: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/chem_biol/Vsnau/2012_2/9Lebedeva.pdf.
5. *Stan haluzey APK u 2015-2016 rotsi*. (2016). Retrieved from: <http://minagro.gov.ua/monitoring?nid=19035>.
6. *Stan kredyтування APK u 2015 rotsi*. (2016). Retrieved from: <http://minagro.gov.ua/node/17529>.
7. *Kredyтування sil's'kohospodars'kykh korporatsiy inshymy depozytnymy korporatsiyamy (bankamy) [2010–2014 rr.]*. (2016). Retrieved from: <http://www.bank.gov.ua>.
8. Heytsya, V. M. (2010). *Novyy kurs: reformy v Ukrayini (2010–2015)*. Kyiv: NVTs NBUV.

-
9. Skrypnyk, A. & Tkachenko, O. (2011). Informatsiyana skladova pidvyshchennya efektyvnosti kredytuvannya ahrarnoho sektoru. *Visnyk Natsional'noho banku Ukrayiny*, 11, 32–35.
 10. Lupenka, Yu. O., Mesel'-Veselyaka, V. Ya. (2012). *Stratehichni napryamy rozvytku sil's'koho hospodarstva Ukrayiny na period do 2020 roku*. Kyiv: NNTs.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2016 р.